

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

OLÁH SÁNDOR EMLÉKKIÁLLÍTÁSÁRÓL

Városi Múzeum, Szabadka, 1986. XI. 23.—1987. I. 18.

Szabadka festő-krónikása, a tragikus sorsú Oláh Sándor születésének századik és halálának huszadik évfordulójára rendezték meg régóta tervezett retrospektív kiállítását, s ebből az alkalomból jelent meg a Forum Könyvkiadó és a szabadkai Városi Múzeum közös kiadványaként az *Oláh Sándor* képzőművészeti kismonográfia.

Különösen jelentős ez a retrospektív kiállítás, mert ez ideig ritkán láthattuk egy helyen Oláh Sándor munkáit. Kevés önálló tárlata volt, az elsőre csak 1961-ben, hetvenöt éves korában került sor, amikor művészetének tisztelői, Dévavári Zoltán és Dévics Imre mintegy negyven alkotását gyűjtötte össze és állította ki. Oláh, habár ekkor már súlyos betegségben szenvedett s magatehetetlen volt, még láthatta a tárlatot, s élete alkonyán még egy elismerésben részesült, 1962-ben Szabadka város Októberi díjával jutalmazták.

Annak ellenére, hogy önálló tárlatai nem voltak, gyakran szerepelt kiállításokon. Először 1907-ben, a pesti Múcsarnokban mutatkozott be a nagyközönségnek, legutoljára pedig 1966-ban Szabadkán a hagyományos májusi tárlaton, amely halálának másnapján nyílt meg, s amelyen egyik csendéletének keretén gyászszalaggal jelezték, hogy elhunyt minden idők legszabadkaibb festője. Oláh népszerű és nagy megbecsülésnek örvendő részvevője volt ezeknek a közös kiállításoknak. Zomborban, Újvidéken, Verbászon, Becksereken és a két háború közötti Vajdaság számos más helységében ismerték, Pesten és Szegeden is kiállított, Belgrádban is láthatta a művészetpártoló közönség, 1956-ban a Szerb Képzőművészek Egyesületének tagjaival együtt szerepelt.

Kiválóan értett a szakmájához. Mindig igazságos ítéleteket alkotott művésztársairól, nagy tekintélynek örvendett, pedagógusi és szervező tevékenységéért egyaránt megbecsülték, a képzőművészek egyesületének egyik alapító tagja, aki a két háború közti vajdasági képzőművészeti életben vezető szerepet játszott. De igen korán, már a húszas években, amikor betegsége kezdődött, bezárkózott saját műtermébe. Lassanként magányos alakjává vált festészetünknek. Akkoriban a müncheni realizmus és a naturalizmus jegyében alkotott. Tökéletes vonalak, ügyes elrendezés, egy kissé erőteljesebb kék akcentus kolorításában — ez jellemzi munkáit. Önkéntes száműzetésben, az egykori bérpalota épületében, a mai Nušić utca 2. szám alatt alkotja meg azokat a munkáit, amelyek alapján művészetét ma is értékeljük.

A háborús korszakból, minthogy nem sokat dolgozott, kevés alkotása

maradt fenn. De a háború utáni festészete újra szárnyra kel, és ekkor a szocialista realizmus szellemében alkot. Az idő azonban könyörtelenül eljárt felette: amíg ő a *Bunyevác lányok*at (1953—1954) selyembe és aranyba öltöztette, s népszerűsége nőttem nőtt, tanítványai már túlhaladták festészetét, lendületesen, alkotókedvüket felszabadítva, a lírai expresszionizmus jegyében alkottak.

A kritikások legutóbbi alkotói korszakát is felmérték már. Ez ideig azonban azokat a festményeket nem ismerhette a nagyközönség, és a szakma sem, amelyek testvérének, Oláh Józsefnek a gyűjteményében voltak. Nem szabad azonban megfedkezni arról, hogy a kiállítás anyaga így sem teljes, s hogy az Oláh-opus még számos meglepetést tartogathat.

A Városi Múzeumban megrendezett retrospektív kiállítás nagy jelentőségű. Tíz-egynéhány olyan alkotást mutat be, amelyek azt bizonyítják, hogy szükség lenne az Oláh-opus revidálására, s körülbelül ugyanennyit azok közül, amelyek csak egzisztenciális kényszerből jöttek létre, s jócskán rombolják a festőről alkotott korábbi képünket. A kiállítás erénye és hibája tehát ugyanaz, okai az anyag válogatásában és összeállításában kereshetők. A nyolcvan kiállított munka helyett kevesebbet is bemutathattak volna a tárlat rendezői, szigorúbb szelekcióval ugyanis meggyőzőbben lehetett volna bizonyítani, hogy Oláh Sándor jelentős helyet foglal el a század vajdasági festészetében.

Ezen a tárlaton láthattuk először például a *Kék ruhás nő* (1907) című festményét, amelyet a plein air festés jellemez, és amely Nagyban hatásaként jelentkezett a pesti iskolában. Ekkor már felismerhető a tehetséges fiatalember kivételes festői érzéke és alapos szakmai felkészültsége, ami igen hamar elismerést szerzett számára. Az 1907-ben és az 1911-ben festett *Őnarcképpel*, valamint a *Festő a szabadban* című, 1910-es alkotásával együtt századunk első évtizedének kiemelkedő teljesítményeként tarthatjuk számon.

A kék sötétség pasztellörvénye előtti sárga villanás, a fehér beütések, a sárgásbarna könyv megnyugtató melegsége az 1915-beli, *Nárciszoké* című csendéletén azt bizonyítja, hogy a temperamentumos, ámde kellő önfegyelmekkel alkotó, nagy szaktudással rendelkező festőnek kifinomult érzéke van a koloritás iránt.

A *Zöld harisnyás lány* (1933), amelynek impresszív részlete a mostani kiállítás plakátján és a monográfia fedőlapján látható, az 1933-ból való *Őnarckép* lélektani mélysége, valamint 1934-ben készült pasztellje, az *Eva portréja* tette Oláhot a két háború közötti festészet kiemelkedő alakjává, aki ekkor hozza létre legértékesebb munkáit, s ekkor válik végérvényesen Szabadkának és polgárainak autentikus krónikásává.

Oláh Sándor a negyvenes években is arra törekedett, hogy megőrizze fiatalságának lángoló színeit. Ebbéli kísérlete azonban betegsége és első sikereinek távolsága miatt hiábavaló erőfeszítésekbe torkollt. Mű-

vészi igényessége azonban továbbra is megmaradt. Festményeinek színvonalára elkor sem csökkent, a magány méltóság teljes magatartást eredményezett, festői technikáját a tökélyig fejlesztette. Utolsó képei dermedt-kékbe merevedtek, a nyugodt, polgári felszín alatti őszinte, kreatív egyéniséget mutatják meg, mélyen átélt emberi drámáról tanúskodnak.

Az „elátkozott festő” megrázó vallomása s a vidéki művész drámája teljességgel ki-előttünk a szabadkai kiállításon. A huszadik századi vajdasági festészetről szólva ezután már semmiképpen sem lehet megkerülni Oláh Sándor munkásságát. S ehhez nagymértékben hozzájárul a Forum Könyvkiadó a festő képeinek legjavából összeválogatott, kiváló reprodukciókat, a Városi Múzeum custosa, Baranyi Anna kétnyelvű tanulmányát, a művész kiállításainak jegyzékét és a festői pályáját végigkísérő cikkek bibliográfiáját tartalmazó, tehát tartalmas képzőművészeti kismonográfiája is.

T. É. fordítása

Bela DURANCI

UNIVERZÁLIS REND

Max Bill kiállítása Belgrádban

A modern művészet rendkívül változatos története két szélsőséges álláspont között kavargó: az egyik a művészeti tevékenység végtelen kitágításáért száll síkra, a másik pedig a művész eszköztárát és társadalmi szerepét igyekszik minimálisra szűkíteni. Az előbbi szerint a véletlenszerű tárgyválasztástól egészen a politikai cselekvésig bármi művészet lehet, az utóbbi pedig szigorúan kipurcellázza, hogy például a festőnek mit szabad és mit nem. Az egyik álláspont célja, hogy a művészet oldódjon fel az életben, a másik pedig azt hirdeti, hogy a művészet maradjon csak tiszta művészet. „A festészetnek csupán tiszta plasztikai elemekből szabad felépülnie, vagyis síkokból és színekből” — írja Theo van Doesburg, majd így folytatja: „A piktorális elemeknek önmagukon kívül nincs semmi más jelentésük, amiből egyenesen következik, hogy önmagán kívül a festészet sem rendelkezhet semmi egyéb jelentéssel.” Az idézet az úgynevezett konkrét művészet 1930-as manifestumából való, és tipikus megfogalmazása annak a reduktivisták művészetszemléletnek, melynek egyik legmarkánsabb képviselője a svájci Max Bill. A belgrádi Nemzeti Múzeumban megrendezett nagy, retrospektív kiállítása arról tanúskodik, hogy szinte pontról pontra azt valószínűsítette meg, amit Theo van Doesburg manifestuma meghirdetett: egy olyan személy feletti, egzakt, univerzális művészetet, melynek semmi köze a „valóság bonyodalmaival” (Hegel); ellenkezőleg, önnön alapját a